

A KOMMUNISTA RENDSZEREK ÁLDOZATAI

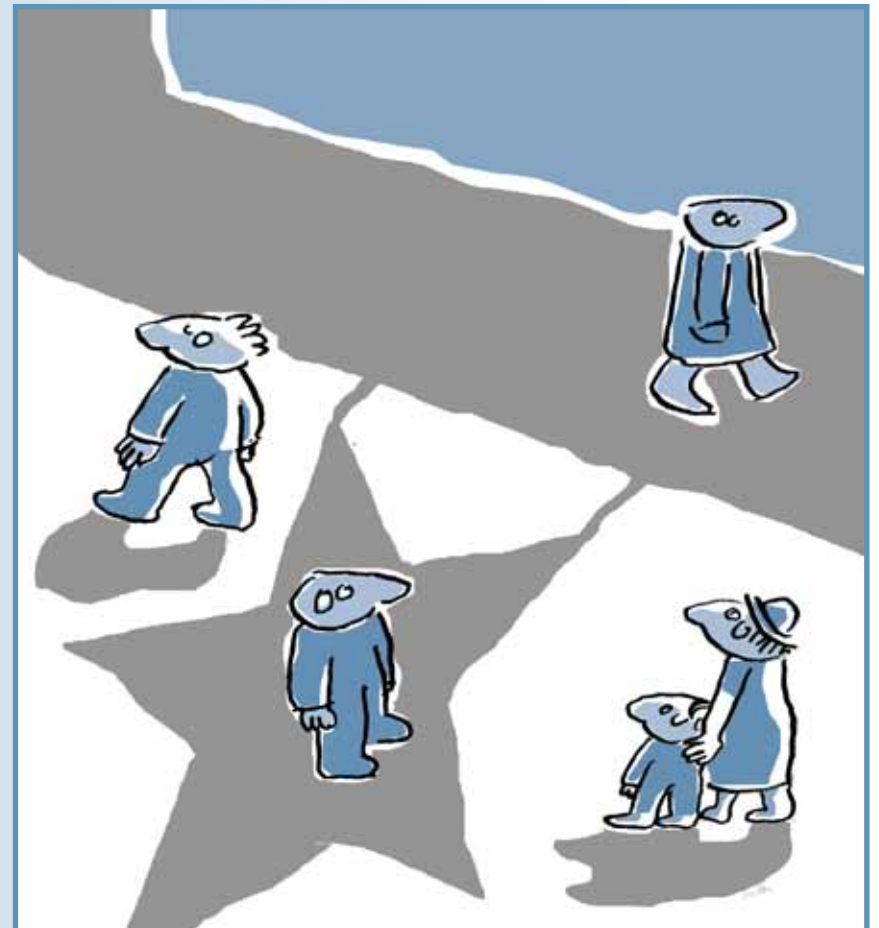
SZKA208_15

ISKOLAI EMLÉKNAP

Készítette: Baracs Nóra

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIA

8. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

1. óra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangelés, a feldolgozás előkészítése					
I/a Személyes gondolatok					
A	A tanulók kitöltik a D1 lap első részét, amit aztán a foglalkozássorozat végéig odaadnak a tanárnak. (A lap hátoldalát a foglalkozás végén töltik majd ki.) 5 perc	A nappal kapcsolatos gondolatok rögzítése Írásbeli szövegalkotás	Egyéni munka – feladatlap kitöltése	D1 (Feladatlap)	A tanár által választott zene
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a A szovjet rendszer első évtizedei					
A	A tanár az 1920-as, 30-as évek Szovjetuniójában készült képeket vetít, s minden tanuló leír egy kérdést, ami a képek láttán az eszébe jutott. Ezután 4 fős csoportokat alkotnak, megosztják egymással a kérdéseiket, és a megpróbálnak választ találni rájuk. A szóvivők ismertetik a többiekkel, hogy milyen gondolatok álltak a csoport beszélgetésének a középpontjában. 15 perc	A korszak hangulatának megidézése és kérdések felvetése az időszakkal kapcsolatban Nyitottság Elemző készség Szóbeli kommunikáció	Frontális munka – vetítés Egyéni munka – kérdésalkotás Csoportmunka – kezesztal		P1 (Kivetíthető képek) Számítógép Projektor

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b A Gulag-szigetcsoport					
A	A tanár megkérdezi a diákokat, hallották-e már azt a szót, hogy GULÁG. Röviden beszél nekik a táborokról, és elmondja, hogy a nagy szovjet iparfejlesztés hététerében kényszermunkára vezényelt rabok milliói álltak. A csoportok megkapják a D2 melléklet négyféle szemelvényét. Mindenki más szöveget olvas el, majd beszámol róla a társainak. A GULÁG világát felidéző tanár képeket vetít, és végül felolvassa 15 perc	Új ismeretek nyújtása, és a belső tiltakozás érzésének kiváltása Empátia Szövegértés A diktatúra érzelmi elutasítása	Frontális munka – tanári magyarázat Csoportmunka – mozaik Frontális munka – vetítés és felolvasás	D2 (Szemelvények)	P2 (Kronológiai információk) P3 (Kivetíthető térkép és képek) P4 (Felolvasható szöveg)
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a A környezet pusztulása					
A	A tanár elmondja, hogy a nagy sztálini építkezések a környezet súlyos károsodásával jártak együtt. Közösén megkeresik a falitérképen a leginkább sérült helyeket. 3 perc	Annak tudatosítása, hogy a látszólagos sikereknek nagy ára volt Tájékozódás a térben	Frontális munka – tanári magyarázat	Földrajzi falitérkép	P5 (Háttérinformációk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III/b Az emberek pusztulása					
A	A tanár elmondja, hogy hány ember halt meg értelmetlenül a táborokban ezekben az években, majd utal rá, hogy a túlélők is súlyosan megsérültek. A csoportok összegyűjtik és a D3 feladatlapon rögzítik, hogy szerintük mi volt a legszörnyűbb ebben az időszakban. A kitöltött lapokat felteszik egymás mellé a falra, s a diákok a szünetben elolvashatják azokat. 5 perc	Visszatekintés az órára és annak tudatosítása, hogy a pusztításnak az egész társadalom áldozata volt Reflexió Véleményalkotás	Csoportmunka – ke-rekasztal	D3 (Feladatlap)	
III/a Az első óra zárása					
A	A tanár felolvassa Illyés Gyula <i>Egy mondat a zsarnokságról</i> című versének első részletét. 2 perc	Óra lezárása Befogadás	Frontális munka – a tanári felolvasás		P6 (Versrészlet)

2. óra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a Good bye Lenin, good bye Sztálin...					
A	Az osztály megnézi a <i>Good bye Lenin</i> című film egy részletét, majd a tanár képeket vetít a budapesti Sztálin szobor ledöntéséről. Közben megbeszélik, hogy mit is látnak. 5 perc	Az óra hangulatának megteremtése és fő témájának bevezetése Befogadás	Frontális munka – vetítés és irányított beszélgetés		P7 (Film és információk) P8 (Kivetíthető képek)
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Miért döntenek le a szobrokat?					
A	A tanulók új négyfős csoportokat alkotnak. A tanulók arról beszélgetnek, hogy vajon miért esnek sokszor áldozatul a köztéri szobrok az emberek haragjának, és általában milyen helyzetekben kerül sor erre. A szóvivők ismertetik a csoport gondolatait a többiekkel. 10 perc	A köztéri szobor szimbólum jellegének megértése Kritikai gondolkodás Összefüggéslátás Szóbeli kommunikáció	Csoportmunka – ke-rekasztal Frontális munka – csoportos szóforgó	Papír, írószer	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Vera Muhina szobra					
A	<p>A tanár képeket vetít Vera Muhina szobrairól. A diákok reflektálnak a képekre. Utoljára vetíti le a híres Munkás-paraszt szobrot, amely a Moszfilm emblémája és szocializmus egyik jelképes alkotása lett.</p> <p>A csoportok megvitatják, hogy mi tette alkalmas-sá ezt a szobrot arra, hogy szimbólummá váljon. Mi mindent fejez ki a páros szoboralak? A szóvivők ismertetik a csoport gondolatait.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Egy szocialista jelkép vizuális eszköztárának elemzése</p> <p>Képelemző készség Együttműködés Szóbeli kommunikáció</p>	<p>Frontális munka – vetítés és irányított beszélgetés</p> <p>Csoportmunka – ke-rekasztal</p>	<p>Papír, írószer</p> <p>A munkás-pa-raszt szobor képe kinyomtatva</p>	P9 (Kivetíthető képek)
II/c Magyarországi szoborpark					
A	<p>Minden csoport megkapja a D4 melléklet négyféle szöveges kártyáját, és a diákok egyéni olvasás után elmondják egymásnak, amit a hazai köztéri szobrok sorsával kapcsolatban megtudtak.</p> <p>A tanár ezután képeket vetít a budafoki szoborparkból. A tanulók azonosítják a szövegből megismert szobrokat.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>A köztéri szobrok funkcióinak és kifejező eszközeinek elemzése</p> <p>Szövegértés Képfelismerés</p>	<p>Csoportmunka – mo-zaik</p> <p>Frontális munka – vetítés és beszélgetés</p>	D4 (Szövegkártyák)	P10 (Kivetíthető képek)
B	<p>Minden csoport kap egy kinyomtatott képet a P10 mellékletből, és elemzi annak kifejezőeszközeit: milyen módon éri el a hatást, és mit akar sugallni a nézőnek. A szóvivők bemutatják az általuk vizsgált szobrot a többieknek.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>A köztéri szobrok funkcióinak és kifejező eszközeinek elemzése</p> <p>Képelemző készség Szóbeli kommunikáció</p>	Csoportmunka – kö-zös műelemzés	A tanár által ki-választott és ki-nyomtatott 4 kép	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a A diktatúra és a művész					
A	<p>A tanár elmondja, hogy a diktatúrák művészei sosem alkotnak szabadon: a rendszer minden korban és mindenhol felhasználja vagy elnyomja őket.</p> <p>A csoportok zene hallgatása mellett megvitatják, hogy miként hat a diktatúra az alkotókra, és közben hogyan károsítja a társadalom többi tagját.</p> <p>A kitöltött D5 feladatlapokat kiteszik a falra, és a diákok a szünetben megnézik egymás írásait.</p> <p style="text-align: right;">8 perc</p>	<p>A figyelem ráirányítása a diktatúra alkotást és befogadást károsító hatására</p> <p>Kritikai gondolkodás Együttműködés Írásbeli szövegalkotás</p>	<p>Frontális munka – tanári közlés</p> <p>Csoportmunka – ke-rekasztal</p>	D5 (Feladatlap)	<p>P11 (Gondolatok)</p> <p>Zene</p>
III/b A második óra zárása					
A	<p>A tanár felolvassa Illyés Gyula versének második részletét.</p> <p style="text-align: right;">2 perc</p>	<p>Az óra ünnepi keretbe zárása</p>	<p>Frontális munka – tanári felolvasás</p>		<p>P12 (Versrészlet)</p>

3. óra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a Plakátok a sztálinizmus korából					
A	A tanár képeket vetít Sztálint középpontba állító plakátokról. Egy-egy képnél hosszabban megáll, és közösen elemzik a hatáskeltés eszközeit a plakát műfajában. 5 perc	A torzított világábrázolás eszközeinek tudatosítása Elemző gondolkodás	Frontális munka – vetítés és képelemzés		P13 (Kivetíthető képek)
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Közös alkotás					
A	A tanulók négyfős csoportokat alkotnak. A montázs technika felhasználásával minden csoport készít két párhuzamos művet, amelyek közül az egyik egy rózsaszínűre festett világot ábrázol, a másik pedig ugyanannak a képnek a szürke valóságát. Tartalmi kiindulópontként a sztálini Szovjetunió vagy a magyar Rákosi-korszak elemeit használhatják. Közben a korszakhoz kapcsolódó zenék szólnak. 30 perc	Az eddig kapott hatások alkotó felhasználása Kreativitás Képi önkifejezés Együttműködés	Csoportmunka – párhuzamos alkotások létrehozása	Rózsaszín és szürke kartonok Rajzeszközök Festék, ecset Színes újságok Olló, ragasztó	Zene

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	A tanulók párokat alkotnak, és szocialista realista stílusú plakátokat készítenek „Soha többé!” felirattal. Közben a korszakhoz kapcsolódó zenék szólnak. 30 perc	Az eddig kapott hatások alkotó felhasználása Kreativitás Képi önkifejezés Együttműködés	Páros munka – közös plakátkészítés	Rajzlapok Tus, diópác, színes filcek, ceruzák, tempera	Zene
C	A tanulók párokat alkotnak. Minden pár kap a tanártól egy szöveget, amely valamilyen módon kapcsolódik a diktatúrák korához. Ehhez készítenek illusztrációt úgy, hogy magát a szöveget is ráragasztják a lapra.	Versek és prózai szövegek üzenetének vizuális megjelenítése Szövegértés Kreativitás	Páros munka – közös illusztrációkészítés	Rajzlapok Tus, diópác, színes filcek, ceruzák, tempera	P14 (Választható szövegek)

III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés

III/a A munkák megtekintése

A	Az elkészült montázsok, plakátok vagy illusztrációk felkerülnek a falra, és mindenki megnézi a többiek munkáját. 8 perc	A munkák bemutatása Érdeklődés Befogadás	Egész csoportos gyakorlat – tárlatlátogatás	Az elkészült alkotások	
---	--	--	---	------------------------	--

III/b A harmadik óra zárása

A	A tanár felolvassa Illyés Gyula versének harmadik részletét. 2 perc	Az óra ünnepi keretbe zárása	Frontális munka – tanári felolvasás		P15 (Versrészlet)
---	--	------------------------------	-------------------------------------	--	-------------------

4. óra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a A vicc ereje					
A	<p>A tanár felidéz egy régi viccet: Történelemórán a tanár megkérdezi az osztályt, „Ki tudja megmondani hány dűlős volt Magyarországon?” Pisti jelentkezik, és magabiztosan vágja rá: három: tárdűlős, törökdűlős, felszabadulós.</p> <p>Ezután arról beszélgetnek, hogy miért esik jól az embereknek vicceket mesélni, illetve hallgatni. Milyen szerepet tölt be egy társadalom életében a vicc?</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Új tartalmi elem bekapcsolása téma feldolgozásába</p> <p>Kritikai gondolkodás Szóbeli kommunikáció</p>	Frontális munka – irányított beszélgetés		
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Viccek a magyar szocializmus korából					
A	<p>A diákok hat csoportot alkotnak. Mindegyik csoport megkapja a politikai vicceket és feladatokat tartalmazó D6 melléklet egyik lapjának kártyasorozatát. Megismerkednek a tartalmukkal, majd közösen válaszolnak a feladatkártyájukon szereplő kérdésekre.</p> <p>Minden csoport felolvassa a nála lévő vicceket a többieknek, és elmondják, hogy milyen választ találtak a kérdéseikre.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>A nyelvi humorba ágyazott kritika megértésének gyakorlása</p> <p>Szövegértés Elemző gondolkodás Együttműködés Szóbeli kommunikáció</p>	Csoportmunka – viccek szövegének közös értelmezése	D6 (Szöveg- és feladatkártyák)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b A karikatúrák világa					
A	A tanulók párokat alkotnak, és az internet segítségével keresnek egy-egy karikatúrát a szocializmus korából. Közben a korszakhoz kapcsolódó zenék szólnak. Végül kinyomtatják a kiválasztott rajzot, és a lapokat felteszik a egymás mellé a falra. Mindenki megnézi a többiek által talált karikatúrát. 10 perc	A képi humorba ágyazott kritika megértése Információkezelés Számítógép-használat	Páros munka – információkeresés Egész csoportos gyakorlat – tárlatlátogatás	Internetes számítógépek Nyomtató Papír	
B	A tanár előzetesen lement az internetről néhány olyan karikatúrát, amely a szocializmus visszásságait igyekszik nevetségessé tenni. Ezeket kinyomtatva behozza az órára, és szétosztja a csoportok között. A tanulóknak a feladata, hogy megfejtsék, milyen lehetett az a valóság, aminek a rajz görbe tükürt tart. A szóvivők kiteszik a rajzot a falra, és közben elmondják a csoportjuk gondolatait. 10 perc	A képi humorba ágyazott kritika megértése Képelemző készség Elemző gondolkodás Együttműködés Szövegalkotás	Csoportmunka – képelemzés Frontális munka – csoportos szóforgó	A tanár által gyűjtött rajzok	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a A szatíra mint fegyver					
A	Az osztály arról beszélget, hogy miért nehéz az elnyomó hatalmaknak fellépni a humor ellen. 4 perc	A humorban rejlő erő megértése	Frontális munka – irányított beszélgetés		
III/b A negyedik óra lezárása					
A	A tanár felolvassa Illyés Gyula versének negyedik részletét. 1 perc	Az óra ünnepi keretbe zárása	Frontális munka – tanári felolvasás		P15 (Versrészlet)

5. óra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a Korszakhatárok					
A	A diákok 4-5 fős csoportokat alkotnak. Minden csoport kap két db egy méter hosszú papírcsíkot. Az egyik végükre azt írják, hogy 1900, a másikra pedig a jelenlegi évszámot. Az egyik időszalagon azt jelölik be, hogy milyen szakaszokból állt a diktatórikus elnyomás időszaka a Szovjetunióban, a másikon pedig meghatározzák ugyanezt Magyarországra vonatkozóan. Ezután az osztály közösen megvitatja, hogy milyen kapcsolat van a két országra jellemző hatalmi viszonyok között. A magyar időszalagokon belül külön kiemelik az ún. Rákosi korszakot. 10 perc	Az emléknap keretében vizsgált jelenségek időbeli behatárolása Rendszerezés Összefüggéslátás Tájékozódás az időben Szóbeli kommunikáció	Csoportmunka – időszalagok készítése Frontális munka – irányított beszélgetés	Csoportonként két darab hosszú papírcsík Vastag színes filctollak	
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Malenkij robot					
A	A tanár elmondja a diákoknak, hogy sok-sok magyar áldozata is volt a szovjet munkatáboroknak – azok, akiket „kis munkára” hurcoltak el a II. világháborút követően. Ezután arról beszélgetnek, hogy vajon miért történt mindez, miért volt erre szüksége az oroszoknak. 10 perc	Új ismeretek nyújtása a magyar múlt egy kevésbé ismert szakaszáról Befogadás Elemző gondolkodás	Frontális munka – tanári magyarázat és irányított beszélgetés		P17 (Háttér-információk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Bacsó Péter: A tanú					
A	A tanár megkérdezi a diákokat, tudják-e, ki Bacsó Péter, és ismerik-e <i>A tanú</i> című filmjét. Közösen összegyűjtik, amit tudnak a rendezőről, illetve a filmről. Ezután a tanár elmondja, hogy ez a régi rendszert a satíra eszközével kigúnyoló film nagyon hosszú időn keresztül „dobozban” maradt, mert a politikai hatalom nem engedte bemutatni. 5 perc	A magyar politikatörténet egy epizódjának megismerése Befogadás Kritikai gondolkodás	Frontális munka – irányított beszélgetés		P18 (Háttér-információk)
II/c Másik világ – más fogalmak					
A	Minden csoport kap egy sorozat fogalom, illetve definíciós kártyát (D7). Az a feladatuk, hogy keressék meg köztük az egymáshoz tartozókat. A megoldásokat csoportos szóforgóval ellenőrzik. Ezután – a rendelkezésre álló idő függvényében –, az osztály részleteket néz meg <i>A tanú</i> című filmről. 13 perc	Új ismeretek szerzése és a meglévőkkel való összekapcsolása Empátia Szövegértés	Csoportos munka – közös feladatmegoldás Frontális munka – filmnézés	D7 (Fogalomkártyák)	Filmrészletek

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a Az ötödik óra zárása					
A	A tanár felolvassa Illyés Gyula versének negyedik részletét. 2 perc	Az óra ünnepi keretbe zárása	Frontális munka – tanári felolvasás		P19 (Versrészlet)
III/b Értékelés					
	A tanulók kitöltik a most visszkapott D1 munkalap második részét, és leadják azt a tanárnak. A munka közben Bródy János dala szól (Ha én rózsza volnék). 5 perc	Visszajelzés a napról Véleményalkotás Írásbeli önkifejezés	Egyéni munka – értékelés	D1 (Feladatlap)	Zene

TANÁRI SEGÉDLET

Az első órához

P1 Kivetíthető képek

Amelyek megidézik a Szovjetunió világát az 1920-as, 30-as évekből

A képek forrása: <http://www.katardat.org/russia>

P2 Kronológiai információk

1918: A bolsevik hatalom létrehozta az első koncentrációs táborokat.

1920: A doni kozákok elleni irtó hadjárat során a bolsevik vezetés számos település férfilakosságát hurcoltatta el kényszermunkákra.

1923: Az Egyesült Állami Rendőri Főhatóság létrehozta az első állandó kényszermunka-táborokat a Szolovki-szigeteken.

1920-as évek vége: A nagy szocialista építkezéseken (például a Bajkál–Amur vasútvonal és a Fehér-tengeri csatorna építésén) kényszermunkások százezreit dolgoztatták

1934: Új felügyeleti szervet állítottak fel a kényszermunka- és a koncentrációs táborok irányítására. Ez volt a Lágerek Állami Főhatósága (GULAG – Glavnoje Upravlenyje Lagerej)

A GULAG táborokban levő foglyok száma a 30-as években megközelítette az 1 millió főt, 1941-re pedig elérte a 2 milliót.

P3 Kivetíthető térkép és képek

A GULAG világról

A képek forrása: www.gulaghistory.org , www.gulag.hu

P4 Szöveg

Akit érdekel:

Én egyike vagyok azoknak a rabszolga millióknak, akik Kolima tragikus múltjának voltak részesei, és mint számtalan más névtelen áldozat, a történelem porfelhőjébe lettem irányítva, hogy a Nagy Szovjet Terv homályába vesszek el.

Én egyike vagyok aki a saját bőrömön tapasztaltam Sztálin kegyetlen terrorját a kolimai aranybányákban és Magadán munkatáborokban, szenvedvén az észak-szibériai zord időjárási viszonyoktól. Egyikeként azoknak, akik szerencsésen túléltek Sztálin örült sztalinista – kommunista, embert megbecstelenítő rabszolgotartó időszakát, felelősséget érzek hogy megőrizzem az igazságot. Az ott szenvedtek és elpusztultak igazságát a jövő nemzedékek számára.

A néhány túlélőnek legyen ez feladata, hogy biztosak legyünk abban, hogy az utókor tanulni fog ezekből a rémtettekből.

Legyen ez egy figyelmeztetés a jövő becsvágyó és hataloméhes kegyetlen vezetőinek, akik könyörtelenséggel szítanak gyűlöletet ember és ember között..

Sztaniszlav Kovalszki

<http://www.gulag.hu/kowalski/chapter0.htm>

P5 Háttér-információk

Nagy építkezések

Sztálin elhatározta, hogy az elmaradott paraszttársadalomból modern ipari nemzetet kovácsol. E célból az ötéves tervek keretében új acélművek, erőművek, szénbányák, gyárak épültek. Az ipari termelés gyorsan növekedett, és városok is születtek addig lakatlan helyeken is, pl. Komszomolszk-na-Amure nevű. Zaporozsjei Gépgyárban elkészült az első kombájn. A Makejevka Kirov művekben termel az ország legnagyobb kohója. Híres lesz a Sztálingrádi Traktorgyár. Felhívást tesznek közzé. „Száz ezer asszony üljön traktorokra! Csatornákat építenek a Fehér-tenger és Balti-tenger majd Moszkva és a Volga között. Vasútvonalakat építenek, így turkesztáni–szibériai és a Bajkál–Amur vonalat. Autógyár működik Harokovban és Moszkvában. Vízierőművek és duzzasztógátak sokaságát adják át, így Dnyeprogeszt a Dnyeperen. Magnyitogorszki Fémkohászati üzem is a nagyberuházások közé tartozik. Hatalmas összegeket költöttek a hadiipar fejlesztésére. A világ legnagyobb hadseregét hozták létre. A munka és életkörülmények azonban borzalmasak voltak, nem volt élelem és tüzelő. A legnagyobb tragédia a mezőgazdaságban volt, súlyos éhínség pusztított több millió ember halálát okozva. Bár Sztálinnak sikerült nagy hatalommal emelni a Szovjetuniót, de ezt az emberek borzalmas szenvedése által érte el. Technikai és katonai fölénye bizonyítására a világűr is meg akarta hódítani. Felküldték az űrbe az első műholdat, az első élőlényt, Lajka kutyát, majd az első űrhajóst, Gagarint. Atomfegyvert fejlesztettek, atomerőműveket építettek.

*Forrás: Képes világtörténelem. Kossuth Kiadó, 242–270. o.
Bakos Károly – B. Fülöp Ágnes: A Szovjetunió hetven éve.
Reflektor Kiadó*

A fejlődés negatívumai

Szovjetunió a saját fejlődését az USA-hoz hasonlította, és statisztikákkal bizonyította, hogy „csaknem minden lényeges mutatót illetően sokkal gyorsabban fejlődik mint kapitalista vetélytársa”. „A Szovjetunió már jelentős részét ledolgozta történelmi hátrányának, és egyre jobban megközelíti, sőt egy sor fontos mutatót tekintve máris elhagyta az Egyesült Államokat” – olvasható egy 1979-es kiadású Mit kell tudni a Szovjetunióról című könyvben. Az olajtermelésben 1974-ben szerzett első helyét megőrizte Baku vidékén, és a Kaszpi-tenger keleti partjainál lévő lelőhelyek miatt. De az 1990-es évek elejéig az államszocialista-kommunista térség szűklátókörű gazdasága az NSZK határtól kiindulva egészen Alaszkáig, délen az indiai határig tette tönkre a környezetet a gazdag olajkutak tartalmának a talajra történő korlátlan kifolyatásával. A gyárak levegő, és víztisztító berendezések nélküli üzemeltetése jelentős környezeti károkat okozott. Mindez az Aral-tó és a Kaszpi-tenger vízkészletének veszedelmes lecsökkenéséhez és elszennyeződéséhez vezetett. Tengiz körzetében elindított földgázkitermelés az ott dolgozók tömeges egészségromlását idézte elő. Az ipari szennyvizeknek a természetes vizekbe történt minden tisztítás nélküli visszajuttatása következtében az élővizek sokasága vált „holt” vizekké. A sziléziai erdők jelentős része teljesen kipusztult, a Szlovák-Tátrában pedig az erdők lombjainak egy jelentős része lepedékkal fedett. A mezőgazdaságban a talaj szerves trágyával és műtrágyával, valamint növényvédő vegyszerekkel történő túlterhelése még kívánatos is volt. Az üzemi telephelyek talaja a zömében veszélyes ipari hulladékoktól fertőzött (ólom, sav, higany stb.) A környezetkárosító működésben a „csúcs” a csernobili atomkatasztrófa volt.

P6 Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról (1. részlet)

Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van,
nemcsak a puszkacsóban,
nemcsak a börtönökben,
nemcsak a vallatószobákban,
nemcsak az éjszakában
kiáltó ór szavában,
ott zsarnokság van

nemcsak a füst-sötéten
gomolygó vádbeszédben,
beismerésben,
rabok fal-morse-jében,

nemcsak a bíró hűvös
ítéletében: bűnös! –
ott zsarnokság van,
nemcsak a katonásan

pattogatott „vigyázz!”-ban,
„tűz”-ben, a dobolásban
s abban, ahogy a hullát
gödörbe húzzák,

nemcsak a titkon
félíg nyílt ajtón
ijedten
besuttogott hírekben,

a száj elé kapott ujj
„pszt”-jében, hogy ne mozdulj,
hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van

A második órához

P7 Filmrészlet

A *Good bye Lenin* című filmből. Rendezte: Wolfgang Becker, 2003
Szereplők: Daniel Brühl, Maria Simon, Florian Lukas, Alexander
Beyer

A bemutatandó részlet:
Lenin-szobor úszik a város felett helikopteres elszállítása alkalmá-
ból, és úttörők énekelnek a betegnek.

A film tartalma

Történetében persze van némi báj és ártatlanság: a munkásosztály egy hölgy tagját elhagyja a férje, aki ettől meghasonlik, és életét az úttörőmozgalomnak szenteli. Nem hajlandó észrevenni a repedéseket a falon, és nem érti meg, miért akar bárki is kiszabadulni a biztonság illúzióját keltő burokból. A fal lebontása előtti forrongó hangulatban infarktust kap, és a két ország egyesülését, illetve a politikai változásokat kómában éli meg. Miután jóval később felébred öntudatlan állapotából, fia a labilis egészségére való tekintettel úgy dönt, hogy egy ilyen horderejű megrázkódtatásnak nem teszi ki a megviselt asszonyt. Lakásukba szállítja a fekvőbeteg anyát, és visszaállítja a szocializmust annak szobájában. Régi bútorok, régi ruhák, majd a kukákban történő guberálás után NDK-s uborkás-üveg, kávézacskó is előkerülnek a színjáték érdekében. A cinkos lakóközösség felköszönti az elvtársnőt névnapján, pénzért megfi-

zetett gyerekek úttörő ruhába bújnak, és indulókat énekelnek. Az aggódó fiú munkatársával még házi tévéhíradót is fabrikál, majd amikor a szoba ablakában feltűnik a hatalmas Coca-Cola reklám, érzékelik a minden korábbinál nagyobb blöff: az NSZK lakosai nem bírják a kapitalista nyugat kizsákmányolását, és tömegesen költöznek a béke és biztonság országába, az NDK-ba.

P8 Kivetíthető képek

A Sztálin-szobor ledöntése és hurcolása Pest utcáin keresztül

P9 Kivetíthető képek

Vera Muhina szobrai

A képek forrása: www.muhina.org/muhina3.php

P10 Kivetíthető képek

A szocialista Magyarország köztéri szobrairól

Forrás: <http://www.szoborpark.hu/>

P11 Művészsorsok a szocializmus idején

Az alábbi mindegyike előfordult a Szovjetunióban és Magyarországon is:

Megalkuvás, pályaelhagyás, alkoholizmusba való menekülés, öngyilkosság, önálló alkotás helyett illusztrációk készítése, rendőrök vagy besúgók általi megfigyelés, emigráció, elmeógyógyintézetbe zárás, a „fiók” számára végzett munka, börtön, internálótábor, kivégzés, kiállítások betiltása, vidékre küldés, kitelepítés, az alkotások titokban „szamizdatként” való terjesztése.

P12 Illyés Gyula: *Egy mondat a zsarnokságról (2. részlet)*

hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van

nemcsak a rács-szilárdan
fölrakott arcvonásban
s e rácsban már szótlan
vergődő jajsikolyban,

a csöndet
növelő néma könnyek
zuhatagában,
táguló szembogárban,

az van az éjben halkán
sikló gépkocsizajban
meg abban,
megállt a kapulajban;

abban, ahogy a „halló”
közben – érzed – a kagyló
csöndjén keresztül
figyel egy idegen fül;

nemcsak a telefondrót
közt vergődő Laokoon-mód:
vonat, repülő, sínpár,
gúzsbog, kötélzár,

mert zsarnokság van

A harmadik órához

P13 Kivetíthető képek

Plakátok Sztálin korából

A képek forrása: eng.davno.ru/posters/

P14 Választható szövegek

Az illusztrációk készítéséhez

A)

A munkatáborok életét fokozottan megkeserítette az a körülmény, hogy egészen az 1950-es évekig a politikai elítéltek együtt raboskodtak a köztörvényesekkel, a banditákkal, rablókkal és gyilkosokkal. A politikai rabok teljesen ki voltak szolgáltatva az alvilági elemek kénye-kedvére. Azon kívül, hogy rabtársaikról lehúzhatták az utolsó ruhadarabot is, az ételosztásnál is megrövidítették a bé-

késebb embereket, a munkavégzésnél is helyettük kellett dolgozni, normát teljesíteni. Ami még égbekiáltóbb, sok lágerben egyenesen a rablók, tolvajok voltak a brigádvezetők.

A zord szibériai éghajlatnál a tél általában szeptember elejétől május végéig tart. A munkára történő kivonulás mínusz 42 fokig volt kötelező. Az elítéltek ruházata általában elmaradt az éghajlatnak megfelelő öltözéktől.

A munkatáborok rendszerint tömegszállásként lakott fabarakkokból állottak, ahol a gyengén fűtött termekben a koszos, emeletes fapriccsekről hiányzott az ágynemű. A csupasz deszkákon fetrengve, dideregve töltötték a rabok a kurta éjszakát, a vattás ruhát összehúzza, összekötözve magukon, hogy álmukban nehegy valaki lehúzza róluk. A nyomorúságot fokozta a barakkokban nyüzsgő vérszívók jelenléte. A szinte kiírthatatlan mennyiségű poloskák és bolhák tömege, a ruha minden hajlatába befészkelődött tetűk sokasága. A tisztálkodási lehetőség hiánya a rabokat az utolsó önbecsülésétől is megfosztotta.

Az élelmezés kalóriaszegény, ízetlen és egyhangú főtt étel volt: híg káposzta-, uborka-, cékla- vagy csalánleves, némi belefőzött darával és sózott hallal. Három deci híg darakása naponta egyszer járt, rendszerint vacsorára. Csupán a napi 65 dekás fekete, tömött és sokszor nyers kenyérdarab tartotta az emberekben a lelket egyik napról a másikra. A feladatnak brigádonként történő meghatározása ördögi lelemény volt. Azáltal uszították egymásra a brigád tagjait, hogy a viszonylag jobb erőben lévők hajszolják a gyengébbeket a napi feladat teljesítésére. A norma teljesítésének motorja az volt, hogy az amúgy is szűkös ételfejadag forgott veszélyben, ha a brigád nem teljesíti a kiadott feladatot.

Rózsás János: *Rabszolgamunka a GULAG táboraiiban*
című írása nyomán. www.gulag.hu/rozsas/

B)

Visszaemlékezés

Aztán nekem propaganda plakátokat kellett rajzolnom, mint például „Hajrá a munkára, mert ez az út vezet a szabadsághoz”. „Megfeszített munkával érzük el a szabadságunkat.” Kitől voltak ezek az idézetek? Persze a nagy vezérünktől. Nem csak a plakátokat kellett festenem, hanem Sztálin képmását is és azt hiszem jól csináltam, mert életben maradhattam.

Anne Applebaum: *A Gulag története* I–II. című munkája alapján.

C)

Regénytartalom

A regény főhőse Lassú Endre – az író alteregója –, aki a budapesti illegálisban Banicza összekötője és példaképe volt, majd Bécs és Berlin után a Szovjetunióba emigrált. Utolsó találkozásuk óta mindketten rettenetes szenvedéseken mentek keresztül. Banicza megjárta a mauthauseni koncentrációs tábor. Lassú pedig a sztálini személyi kultusz áldozataként tíz évig egy szibériai lágerben raboskodott. Kettejük találkozásáról szól a mű. Banicza a felszabadulást követően a moszkvai magyar nagykövetségen dolgozik, feladata a sztálini táborokat megjárta magyar emigránsok hazaszigetése. Őt keresi fel titokban a Moszkva melletti Alekszandrovban száműzetésben élő Lassú. A két barát, elvtárs között drámai beszélgetés zajlik. A hitében, kommunista mivoltában és emberségében meggyalázott Lassú rádöbben, hogy a sztálini diktatúra – ha lehet egyáltalán ilyesmit összemérni – talán még esztelenebb, tombolóbb a hitleri fasizmusnál is, mert míg az utóbbi nevében a vélt vagy valódi ellenséget irtották, addig itt humánus célokat hangoztatva, az ellenség elkülönítése érdekében harcostársaikat vetették rabságba és gyilkolták le. „Meggyalázták az emberi felszabadulás nagy eszméit, azt, amiért maga is, én is készek voltunk életünket adni” – mondja Lassú, a történelmi tények, az igazság számbavétele során. Személyes sorsuk, múltjuk, hitük és a történelem szembesí-

tése aláássa barátságukat, ennek ellenére Banicza megígéri Lassúnak, hogy hazajuttatja. A szenttelen történelem azonban közbelép: Sztálin árulónak bélyegzi Tito marsallt, és ezzel újabb tisztogató hullám veszi kezdetét...

Forrás: Legeza Ilona könyvismertetője
<http://cgi.axelero.hu/ilegeza/sendpage.cgi?rec=1409>

D)

Petri verse**Petri György Mondogatnivaló**

Cipőmre nézek: fűző benne!
 Nem lehet, hogy ez börtön lenne.

E)

Petri György A kis októberi forradalom 24. évfordulójára

Egy icipicit igazítottak a világon
 Imre bácsiék, Pista bácsiék.
 Fölakasztották, bekasznították őket.
 Mátyás bácsi és Ernő bácsi
 megpuccolt Moszkvába. (Másokról ne történjék említés.)
 Azután eljött János pap országa.
 „Sose halunk meg!”
 Három és harmincezer
 közöttire becsülik
 az itt tartózkodó és a betolakodott
 hullák együttes számát.
 Nehéz ennek
 utánaszámolni utólag.

A valóság nem számol önmagával.
 Elszámolja magát? Vagy leszámol?
 Meg sem tanult számolni,
 elhúzták negyedekben
 ezt az egységes és megbonthatatlant.
 Két számot mondok:
 56
 68
 Összeadhatjátok, kivonhatjátok,
 megszorozhatjátok, megszorozhatjátok.
 Csődöt mondott
 aljasságotok számtalan tana.

F)

Bródy János Ha én Rózsa volnék (részlet)

Ha én utca volnék,
 Mindig tiszta lennék,
 Minden áldott este
 Fényben megfürödnék,
 És ha engem egyszer
 Lánckerék taposna,
 Alattam a föld is
 Nyomban beomolna!
 Ha én zászló volnék,
 Sohasem lobognék,
 Mindenféle szélnek
 Haragosa volnék.
 Akkor lennék boldog,
 Ha kifeszítenének,
 Nem lennék játéka
 Mindenféle szélnek.

G)

Bródy János Miért hagytuk, hogy így legyen

Azt hiszed, hogy nyílik még a sárga rózsa
 Azt hiszed, hogy hallgatunk a hazug szóra
 Azt hiszed, hogy mindig mindent megbocsátunk
 Azt hiszed, hogy megtagadjuk minden álmunk, minden álmunk

Virágok közt veled lenni
 Tudom, szép volna, kedvesem
 Virág sincsen, te sem vagy már
 Miért hagytuk, hogy így legyen

El ne hidd azt, bárki mondja, hogy ez jó így
 El ne hidd, hogy minden rendben, bárki szédít
 El ne hidd, hogy megváltoztunk vezényszóra
 El ne hidd, hogy nyílik még a sárga rózsa, sárga rózsa

Virágok közt veled lenni
 Tudom, szép volna, kedvesem
 Virág sincsen, te sem vagy már
 Nem ad választ ma senki sem

H)

Faludy György Zsuzsának – a tömlöcből

Cellám falán akasztófákat látok,
 s hatvanhat napja nem néztem eget,
 de búval-bajjal, múlttal és jövővel
 nem gondolok félannyit, mint veled.

Találgatom, vajon hány hónap addig,
vagy év? Egy, kettő? Bármi lesz, kivárd;
emlékeink forgószelét csavarjad
magadra szúzi lobogó gyanánt.
Mit együtt láttunk, éltünk: összefűzzön,
mástól elúzzön: – fű, fa, napsugár,
beszélgetésünk elhagyott bárkája,
mit zöld hajában ringat a hinár,
bizsergő csókunk langyos eper-íze,
útunk a boldog Balaton felé,
és zsugorodott, összebújt alvásunk,
mint bronzkori sír vagy az anyaméh.

S ha tíz, ha húsz év? Akkor is kibírom.
Szemem mély lesz, mint éji mozdonyok
lámpái a mezei sorompóknál,
húsom, mint tészta lóg a csontomon,

S ha meg kell halnom: sírgödromben állva
kiáltok örök hűséget feléd.

I)
Eörsi István Közrend

A hírügynökségek szerint
a belügyminiszter jelenti:
a közrendet nem bántja senki,
pompásan helyreállt megint,
vagyis:

Az utcákon már nincs halott
És kórházban a sebesültek
s az őrszobák padlóján ülnek
az összevert fiatalok

A szorgalmas házmesterek
a cserepet összesöpörték
s bár itt-ott szivárog a könny még
gázbombák már nincsenek
redőnyrésből látni lehet
a szép teret hol néhány álmos
macska pár járőr és magányos
páncélos jármű ténfereg.

J)
Lágeróvoda

17 gyerekért felelt a táborban egy gondozónő, így idejük sem volt arra, hogy megfelelően ellássák az összes gyermeket. Reggelente a gondozónők lökdöséssel és rúgásokkal kényszerítették ki a gyereket hideg ágyaikból... Ökölrel taszigálva és durván szitkozódva rángatták le róluk a hálóruháikat, és mosdatták meg őket a jég-hideg vízben. A csecsemők még sírni sem mertek. Apró, szipogó hangokat adtak ki, mint az aggastyánok, és halkán huhogtak. Számos olyan gyerek látható, akiknek a fejét, feltehetően tetvesedést megakadályozandó, leborotválták, és úgy néznek ki, mintha apró rabok lennének, aminthogy a valóságban annak is tekintették őket.

Átdolgozás Anne Aplebaum: *A Gulag története*
I. Európa Könyvkiadó, 2005. 589–591. o. nyomán

K) Románc

A „románc” egy levéllel kezdődött, melyet egy Szása nevezetű, a vargaműhelyben dolgozó fiatalember írt. Szása az állása folytán a tábori arisztokrácia tagjának számított. Rövid, szókimondó levél volt: „Natasa! Éljük együtt, és én majd segítek neked!” Natasa a nép ellenségének számított, politikai fogoly volt. Apja miatt kapott tíz évet, aki egyszer elkésett egy párttaggyűlésről. A levél elküldése után néhány nappal Szása félrevonta a lányt, tudni szeretne volna a választát.

– Fogsz velem élni, vagy nem? – kérdezte. Natasa nemet mondott. Szása erre fémrúddal megverte. Aztán bevitte a kórházba, és utasította a személyzetet, hogy lássák el a nőt.

Natasa napokig ott maradt, amíg be nem gyógyultak sérülései. Amikor kiengedték, mivel addig sok ideje volt gondolkodni, „önként” visszament Szásához. Tudta, hogy máskülönben a férfi újra megverte volna. Az előnyök azonnal jelentkeztek: Natasa kapott enni, egészségesebb lett, szép cipőben járt, volt új zubbonya, új nadrágja.... Sajnos Szását rövid időn belül elküldték egy másik lágerbe, a nő soha többé nem látta őt.

Átdolgozás Anne Applebaum: *A Gulag története*
I. Európa Könyvkiadó, 2005. 572–574. o. nyomán

L) Kihallgatás

„1944 őszén apám első letartóztatása után megjelent nálunk egy rendőr, és idézést hozott anyámnak, felszólította, hogy menjen be délután 5 órára a 10-es számú rendőrőrszobára. Anyám gyönyörű és nagyon kedves asszony volt; felöltözött és bement. Mi, a három gyerek, csak vártuk és vártuk. Hajnali fél kettőkor jött haza,

halálsápadtan, összetörve, megtépázva. Alig lépett be, odament a kályhához, levette a vaslemezeket, levetkőzött, és minden ruháját tűzbe vetette. Utána megfürdött, és csak azután szorított a karjába minket. Nehezen aludtunk el. Másnap követte el az első öngyilkossági kísérletét, majd kétszer megmérgezte magát. Most is él, én viselem gondját. Elborult az elméje. Sohasem tudhattuk meg mit tettek vele.”

Egy bolgár dokumentumfilmben közreadott asszony visszaemlékezése alapján

Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski: *A kommunizmus fekete könyve. Bűntény, terror, megoldás*. Nagyvilág Kiadó, 403. o.

P15 Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról (3. részlet)

mert zsarnokság van,
nemcsak a talpra álltan
harsogott éljenekben,
hurrákban, énekekben,

az ernyedetlen
tapsoló tenyerekben,
az operában,
a trombitában,

ott van az utca sarkán
az éppoly harsány –
vígán vagy kongó zordan
feszülő kőszoborban,

az van a derűtelen
tarkálló képteremben,
külön minden keretben,
már az ecsetben;

mert zsarnokság ott van
jelenvalóan
mindenekben,

A negyedik órához

P16 Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról (4. részlet)

ha magadban beszélgetsz,
ő, a zsarnokság kérdez,
képzeletedben
se vagy független,

főnt a tejút is már más,
határsáv, hol fény pásztáz,
aknamező; a csillag:
kémlelő ablak,

a nyüzsgő égi sátor
egyetlen munkatábor;
mert zsarnokság szól
lázból, harangozásból,

a papból, kinek gyónol,
a prédikációkból,

templom, parlament, kánpad,
megannyi színpad;

hunyorod-nyitod a pillád,
mind az tekint rád;
mint a betegség,
veled megy, mint az emlék,

vonat kereke, hallod,
rab vagy, erre kattog;
hegyen és tavak mellett
be ezt lehelled;

cikáz a villám, az van
minden váratlan
zörejben, fényben,
szív-hökkenésben;

a nyugalomban,
a bilincs-unalomban,
a záporzuhogásban,
az égis éri rácsban,

a cellafal-fehéren
bezáró hóesésben;
az néz rád
kutyád szemén át,

s mert minden célban ott van,
ott van a holnapodban,
gondolatodban,
minden mozdulatodban;

Az ötödik órához

P17 Háttér-információk

A második világháború során közel 700 ezer magyar állampolgár került szovjet fogságba. A foglyok mintegy harmada kényszermunkára hurcolt civil volt. A Vörös Hadsereg katonái a magyar civil lakosok tízezreit vitték, ahogyan a katonák mondták „egy kis munkára” azaz malenkij robotra a Szovjetunióba. Ez a kis munka hosszú fogolytábort, kegyetlen bánásmódot jelentett, sokaknak halált is, másoknak betegséget, szenvedést, és több évnyi távollétet. A hadifoglyokat és a civil internáltakat évekig dolgoztatták a Szovjetunió munkatáborjaiban. Sokan a donyecki iparvidék bányáiban szenvedtek, másokat Szibériáig hajtottak. Az utolsó nagyobb foglyoszállítmányok csak 1955-ben érkeztek haza. A mostoha bánásmód és életkörülmények következtében több mint 200 ezer magyar állampolgár lelte halálát.

1945 januárjában, tizenhét éves korában hurcolták el a „felszabadítók”. „Sorba állítottak és megmustráltak minket, mint az állatokat szokták a vásárban, majd marhavagonba zsúfolták a szerencsétlent, és – tizenhét napi zötykölődés után – étlen-szomjan érkezett meg a Dombász, bányaváros közelében található 1223-as lágerbe.

Draskóczy C. Jolán raboskodása három esztendeig tartott. „Az ebéd általában 2 deci melegvíz – leves helyett – és egy evőkanál kása. Különösen a férfiak nem bírták az éhezést. Sokan annyira legyengültek, hogy belehaltak.”

A tizenhét éves kamasz lány gerendákat cipel a vállán, hullákat temet a fagyos földbe. Közben eltetvesedik. 1946 tele már egy szénbányában találja, ahol szénnel megrakott csilléket kell tolnia. Amikor estefelé hazatérnek a bányából, útközben a földekről répát, káposztát loptak. „Ha megfogtak, jól megverték, ha nem, este jót ettünk. Megérte...” Végre 1947 őszén megszabadul a szörnyű rabságból.

P18 Bacsó Péterről

A Kassán (Szlovákia) született filmrendező, író nevéhez olyan legendás alkotások kötődnek, mint a Sztálin menyasszonya, A tanú, az Édes Anna, a Ház a sziklák alatt, a Mese a 12 találatról, a Fűre lépni szabad, az Egy erkölcsös éjszaka, a Te rongyos élet, a Bánánhéjkeringő, a Hamvadó cigarettavég, a Helló, Doki – hogy csak a legnépszerűbbek közül szemezgessünk.

Családja az 1940-es évek elején elhagyva Kassát Budapestre költözött, így már ő is itt fejezte be gimnáziumi tanulmányait. A Színház- és Filmművészeti Főiskola rendezői szakára 1946-ban felvételizett. Diplomáját 1950-ben szerezte, és azonnal az újraéledő hazai filmgyártás sűrűjében találta magát. A Filmgyártó Nemzeti Vállalatnál (a későbbi Hunnia Filmstúdiónál) helyezkedett el dramaturgként, ahol a forgatókönyvírástól kezdve mindent megtanult. Akkoriban legjobban sikerült forgatókönyveinek egyike az 1958-ban készült Édes Anna lett.

A tanú (1969) a koncepciók perек dermesztő világát ábrázolta tragikomikus felfogásban. A film évekig dobozban porosodott, és csak zárt vetítéseken merték bemutatni. Ám rendezőjét mindezek ellenére Balázs Béla-díjjal jutalmazták. A film 1981-es cannes-i sikere jelentette a „feloldozást”, s ezek után kapott szabad utat itthon és külföldön egyaránt. Az 1994-ben készült Megint tanú a népszerű főhős, az immár nyugdíjas Pelikán József gátór további kalandjait örököltette meg.

Forrás: Sulinet

P19 Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról (5. részlet)

hol zsarnokság van:
mindenki szem a láncban;
belőled búzlik, árad,
magad is zsarnokság vagy;

mert már miattad dermed
dacba a gyermek,
s lesz az öledben ringó
feleség ringyó;

vakondként napsütésben
így járunk vaksötétben
s feszengünk kamarában
futva bár Szaharában;

mert ahol zsarnokság van,
minden hiában,
e dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,

mert ott áll
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.

P20 Zenék

- Sosztakovics: *Dal az erdőről* – oratórium (A Sztálin-korszak agitáló vokális szimfonikus műve)
- Szervánszky Endre: *Honvédkantáta* (Hasonló szerepe volt hazánkban, mint a Sosztakovics műnek – népdal és tömegdal együttese)
- Szabó Ferenc: *Felszabadult melódiák* – zongorasorozat (utolsó darabja: *Szabad földön szánt az eke*)

Mozgalmi és ifjúsági dalok:

- Fel vörösök, proletárok
- A kommunizmus himnusza
- Vörös Csepel
- A párttal, a néppel egy az utunk
- Bécsi munkásinduló (Munka hadának a lépte dobog)
- Szódd a selymet, elvtárs
- DIVSZ-induló (Egy a jelszónk, a béke)
- Lenin-dal (A rablánc a lábon nehéz volt)
- Poljuska (Vár ránk a síkság)
- Sej, a mi lobogónkat
- Úttörőinduló (Sej, haj, száll az ének)
- Zakatolás (Hegyek között, völgyek között)
- Egységbe forraszt a KISZ (Fel, kommunista ifjú sereg!)
- Guantanamera (Egyenes derékkal jöttem)
- Bella ciao
- Előkelőek nem vagyunk
- Szólj, szólj, ha kell stb.

Könnyűzene

- Pa-dö-dő: Báj, báj, Szása
- Koncz Zsuzsa: Ha én rózsá volnék
- Twist
- Pancsoló kisgyerek

P21 A témához kapcsolódó művek

Ezekből igény szerint további nyersanyagok meríthetők a foglalkozáshoz.

Faludy György: *Börtönversek, Pokolbeli víg napjaim*

Szolzsényicin: *Iván Gyenyiszovics egy napja*

Lengyel József: *Igéző*

Márai Sándor: *Napló*

Polcz Alaine: *Asszony a fronton*

Orwell: *Állatfarm*

Salamov, Varlam: *Kolima*